

Olimpiada Historyczno-Prawna im. Michała Szchanieckiego

2025

Prawo rzymskie i tradycja romanistyczna

Przeczytaj uważnie poniższą petycję wystosowaną przez Aureliusa Isidora do namiestnika jednej z egipskich prowincji.

P. Co. VII 169, Karanis, 13 kwietnia 318 n.e.

Οὐαλερίω Ζίπερι τῷ διασημοτάτῳ ἡγεμόνι Ἡρκουλ[ί]ας Αἰγύπτου
παρὰ Αὐρηλίου Ἰσιδώρου Πτολεμαίου ἀπὸ κώμης Καρανίδος τοῦ Ἀρσινο[ίτου νομο]ῦ. κατὰ
τὸν
Φαμενώθ μηνᾶ τῆς Σαβείνου καὶ Ῥουφίνου ὑπατείας, ἡγεμῶν δεσ[π]ο[τα, Κ]άστῳρ καὶ ὁ
τούτου
4 ἀδελφὸς/ Ἀμμωνια\νὸς/ ἀπὸ τῆς αὐτῆς κώμης ἐν χρίᾳ γενόμενοι ἠὺχρησθήσασιν παρ'
ἐμοῦ σίτου
ἀρτάβας τριάκοντα δύο καὶ φασήλου ἀρτάβας δεκαοκτὼ καὶ γραμματε[ῖ]ά μοι το]ύτων
ἕθε\ν/το ἐπὶ ὑπο-
θήκη βοϊκῶν τετραπόδων τριῶν, κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ τ[ούτων π]ενθερὸς Τῶμις
ὁμολο-
γείας γράμματά μοι ἔθετο δι' ἧς τὴν ἀναδοχὴν τῶν βοῶν πεποιήται ἐφ' ὧτε ἔαν μὴ εἴσω τοῦ
Παῦνι μη-
8 νὸς τὴν τῶν ὀσπρέων παράδοσίν μοι ποιήσωνται δηλαδὴ τὴν τῶν βοῶν ἔχειν με δεσποτίαν
τοῖς
γραμματείοις ἀκολουθῶς. ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν Κάστῳρ ἐξῆλθεν τὸν βίον καὶ Ἀμμωνια\νὸς/ ἐν
ἀναχωρήσει
τυγχάνει[ι], ὃ τε προκείμενος Τῶμις καὶ ὁ τούτου ἀδελφὸς Δημήτριος ἀγὴρ τυγχάνων τῆς τῶν
ὑπο-
χρέων μου ἀδελφῆς Ἀτολᾶς πάντων τῶν ὑπ' ἐκείνων καταλιφθέντων] — βοϊκῶν δὴ λέγω
12 ὀκτὼ καὶ οἰκ[ο]πέδων καὶ τῶν ἄλλων — ἐγκρατῖς ἐγένοντο, ἐμοὶ μηδὲν παρασχόμενοι
μήτε τὰ
ὀσπρεα μήτε τὰ βοϊκὰ τετράποδα τοσούτου χρόνου διαγενομένου, καταφρονοῦντές μου,
τούτου ἔνεκεν καταλαμβάνω τὴν σὴν ἀνδρείαν δεόμενος καὶ παρακαλῶν ὅπως εἴ σοι δο-
ξεν κελεῦσαι δι' οὗ ἔαν δοκιμάσης ἐπαναγκασθῆναι τοὺς ἀντιτεταγμένους ἢ τὰ ὀσπρεα
ἀποδοῦ-

16 ναι ἢ τὴν τῶν βοῶν τριῶν ἀποκατάστασίν μοι ποιήσασθαι τοῖς γραμματίοις ἀκολούθως,
καὶ χάριτάς

σοι ὁμο[λογ]εῖν. διευτύχει. Φαρμοῦθι η.

(hand 2) ὁ πραιπόσιτος τοῦ πάγου διαγνοὺς μεταξὺ ὑμῶν τὴν προσήκουσάν σοι
βοήθειαν ἐπὶ τοῖς χρεωστούμενοις παρέξι κόλ(λημα) ξη.

4. 1. χρεῖα | 6-7. 1. ὁμολογίας | 8. 1. δεσποτείαν | 12. 1. ἐγκρατεῖς | 14-15. 1. δόξιε | 18. ὕμων
παρ. | 19. 1. παρέξει

Do Waleriusza Ziperera, najwybitniejszego namiestnika Prowincji Herkulia w Egipcie, od Aureliusza Izydorosa, syna Ptolemaiosa, z wioski Karanis w nomie Arsinoickim. Mój panie namiestniku, w miesiącu Phamenoth za konsulatu Sabinusa i Rufinusa (luty-marzec 316 r. n.e), Kastor i jego brat Ammonianus, mieszkańcy tej samej wioski, znalazłszy się w potrzebie, pożyczyci ode mnie trzydzieści dwie artaby pszenicy i osiemnaście artab fasoli. Dali mi dokument, poprzez który dali mi trzy czterokopytne woły w hipotekę. Tego samego dnia ich szwagier Tomis sporządził dla mnie dokument, w którym zobowiązał się zagwarantować dostarczenie wołów, jeśli oni [Kastor i Ammonianus] nie dostarczą mi zbiorów w miesiącu Pauni (maj-czerwiec 316 r n.e.): oczywiście jest, że miałem nabyć własność wołów, zgodnie z dokumentami.

A skoro stało się tak, że Kastor zakończył życie, Ammonianus salwował się ucieczką, wspomniany Tomis i jego brat Demetrios, który jest mężem Atoli, siostry moich dłużników, objęli w posiadanie wszystko, co pozostawili - a mianowicie osiem wołów, dom i resztę – i gardząc mną, nie dali mi żadnej rzeczy, ani plonów, ani czterokopytnych wołów, chociaż choć minęło tak wiele czasu.

Dlatego zwracam się do Waszej Szlachetności, błagając i prosząc, abyś poinstruował tego, kto ci się wyda odpowiedni, by moi oponenti zostali zmuszeni albo do zwrotu produktów, albo by wykonali przekazanie mi trzech wołów, zgodnie z dokumentami. Wdzięczność moją Ci oświadczam Bądź zdrow. 18 dnia miesiąca Pharmouthi.

Druga ręka: Prepositus pagu, zbadawszy sprawę, udzieli ci pomocy w sprawie twoich należności. Kolumna 68.

Postaraj się jak najdokładniej zinterpretować prawnie przedstawioną przez petenta sytuację.

Jakie umowy zostały zawarte między bohaterami przypadku, Kastorem i Ammonianusem a Aureliuszem Izydorem oraz między Tomisem i Aureliuszem Izydorem? (3 pkt.)

Opisz dokładnie zobowiązania wynikające z tych umów? (6pkt.)

Czy Aureliusz Izydorosus ma rację wnosząc skargę przeciw Tomisowi i Demetriosowi? Odpowiedź uzasadnij? (6 pkt.)

Jak powinna zakończyć się Twoim zdaniem ta sprawa? (5 pkt.)

Ewolucja ustrojów państwowych i instytucji prawnych

Albrycht Stanisław Radziwiłł, *Pamiętnik o dziejach w Polsce*, przeł. i oprac. A. Przyboś i R. Żelewski, Warszawa 1980, t. 2, 1637–1646, s. 263:

18 września [1641]

[...] W senacie przedstawiono sprawę Prażmowskich. Jeden z nich przed kilku laty został zabity przez Wilskiego*. Samego Wilskiego za inne czyny skazano w Warszawie na ścięcie: leżąc w łożu sam sobie zadał ranę w gardło, jednak nie śmiertelną, i poza domem, na ulicy, kat wypuścił z niego resztkę życia. Prażmowscy pozwali synów tak o cywilną karę za mężobójstwo, jak i o zapłatę główszczyzny i wydatków procesowych. Król [Władysław IV] zastanawiał się nad dekretem do drugiego dnia.

[...] 19 września

[...] Dekret o Prażmowskich taki: spadkobiercy nie są zobowiązani do ponoszenia kar cywilnych rodziców, bo występek wraz z osobą zgaś; winni być zobowiązani do zaspokojenia szkód i wydatków procesowych drugiej strony.

* Jan Prażmowski, sędzia ziemski warszawski został zabity niejakiego Wilskiego (najprawdopodobniej Waleriana) ok. 1635 r. Wilski był szlachcicem.

Na podstawie zamieszczonego powyżej tekstu źródłowego odpowiedz na następujące pytania. Swoje odpowiedzi uzasadnij:

1. Przed jakim sądem toczyła się omawiana w tekście sprawa, jaka była właściwość tego sądu, jego skład, kiedy obradował? Dlaczego rzeczona sprawa była przez niego rozpatrywana? (8 pkt.)
2. Jaki sąd najprawdopodobniej skazał Wilskiego na karę śmierci „za inne czyny”, jaka była właściwość tego sądu? (6 pkt.)
3. Co to były kary cywilne, czym różniły się od kar kryminalnych? (3 pkt.)
4. Czym była główszczyzna, od czego zależała jej wysokość (3 pkt.)